

УДК 657.1

Гандзюк О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядаються питання щодо побудови обліково-аналітичної системи промислового підприємства з метою обґрунтування його основних теоретико-організаційних аспектів. Розглянуто обліково-аналітичну систему підприємства та взаємодії її складових через призму теорії тектології. Окреслені основні завдання системи, які спрямовані на вдосконалення процесу інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень.

Ключові слова: економічна інформація, обліково-аналітична система, управлінські рішення, інформаційне забезпечення.

Постановка проблеми. У системах управління різного рівня ієрархії вирішуються складні завдання, пов'язані з переведенням економічної діяльності на інноваційний напрям розвитку, більш доцільним використанням виробничого потенціалу економіки країни, збільшенням ефективності праці у всіх галузях економіки, привернення уваги до екологічних та соціальних показників діяльності економічних інститутів. Оперативність, достовірність та забезпеченість управлінських рішень абсолютно залежить від якості інформаційних ресурсів та адекватності засобів комунікації, які застосовуються для їх передачі, саме тому постає нагальна потреба в удосконаленні системи інформаційного забезпечення діяльності підприємства, що дасть змогу підвищити якість обліково-аналітичної інформації, її обробки та зберігання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів, а також проблеми організації та методології обліку висвітлено у працях багатьох вчених-економістів: Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Т.А. Гоголь, Г.Г. Кірейцева, В.С. Лень, Є.В. Мниха, В.В. Сопко, П.Я. Хомина та інших. Значні досягнення названих вчених стали основою подальшого дослідження проблем та формування висновків і пропозицій щодо удосконалення обліково-аналітичної системи підприємства. Проте, окремим питанням щодо ролі та структури обліково-аналітичного забезпечення як системи ефективного інформаційного управління, доцільно приділити більше уваги, що спонукає до детальнішого та глибшого їх висвітлення у статті.

Формулювання цілей статті. Основним завданням дослідження є характеристика основних теоретичних аспектів формування обліково-аналітичної системи підприємства, визначення процесу взаємодії елементів цієї системи та їхнього впливу на процес управління підприємством. Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. В управлінській діяльності підприємства важливу роль відіграє бухгалтерський облік. Його значення суттєво підвищується при реформуванні у відповідності з міжнародними стандартами фінансової звітності. У ринковій економіці бухгалтер виступає не лише рахівником, який фіксує події господарського життя, але і спеціалістом, який здатен як зрозуміти та оцінити будь-які явища господарського життя підприємства, так і попередити їх, запропонувати шляхи розвитку подій.

Обліково-аналітичне забезпечення є складовою інформаційного забезпечення підприємства і являє собою цілісну систему, мета якої – забезпечення якісною та своєчасною економічною інформацією заінтересованих внутрішніх та зовнішніх користувачів з метою прийняття управлінських рішень для забезпечення сталого розвитку підприємства. За розрахунками науковців, у системі інформаційного забезпечення підприємства питома вага обліково-аналітичної інформації становить близько 70% від загального обсягу економічної інформації [2, с.10]. Але слід зазначити, що для забезпечення ефективної роботи системи управління необхідна також нормативно-правова, технічна, методична, організаційна та інша інформація, яка в сукупності може розглядатись як довідкова.

Об'єктом обліково-аналітичного забезпечення є різного роду інформація – поточна і під-

© Гандзюк Ольга Володимирівна, інженер I категорії відділу організації навчально-дослідної роботи студентів Науково-дослідного інституту інноваційного розвитку та державотворення, Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль, тел.: 0975087113, e-mail: koval_olia@ukr.net

сумкова бухгалтерська та аналітична інформація. Бухгалтерська інформація включає в себе оперативні дані, що використовуються для економічного аналізу, статистичної, технічної, соціальної та інших видів інформації [8, с.12].

У системі обліково-аналітичного забезпечення відбувається процес збору, реєстрації, узагальнення та аналізу інформації. Облікова інформація формується у рамках фінансового та управлінського обліку, аналітична інформація формується на основі даних з використанням методів стратегічного, фінансового та управлінського аналізу в залежності від вимог зацікавлених користувачів. Крім того, система обліково-аналітичного забезпечення не є замкнутою системою, оскільки отримує ззовні інформацію, здійснює обробку всередині системи та надає її іншим користувачам. Складові обліково-аналітичного забезпечення: облік та аналіз – мають взаємопов'язані між собою потоки облікової і аналітичної інформації, взаємообмінюються та взаємодоповнюються інформацією, оскільки мають єдину інформаційну базу.

Створення обліково-аналітичної системи на підприємстві є необхідною умовою для його успішного функціонування. Вперше обліково-аналітична система описується в середині 90-х років авторами І.П. Ульяновим та Л.В. Поповою, які під обліково-аналітичною системою розуміють систему, що базується на результатах формування інформації, джерелами якої є облікові і звітні дані бухгалтерського та інших видів обліку [9, с.18].

Я.В. Соколов трактує обліково-аналітичну систему як систему, яка базується на бухгалтерській інформації, що включає оперативні дані, які використовуються для економічного аналізу статистичної, технічної, соціальної та інших видів інформації [7, с.21]. О.Д. Гудзинський розглядає це поняття як інтегровану систему прийомів обліково-аналітичного забезпечення менеджмента шляхом здійснення специфічних внутрішньо- та загальносистемних функцій [4, с.40]. Але найбільш вдалим та повним визначенням можна вважати трактування поняття обліково-аналітичної системи Т.А. Гоголь, яка визначає її як сукупність взаємопов'язаних елементів (суб'єкти, об'єкти, інформаційні потоки та зв'язки), гармонійна взаємодія та координація роботи яких дає можливість своєчасного формування якісної та достовірної облікової та аналітичної інформації для інформаційного забезпечення системи управління і зовнішніх користувачів [3, с. 41].

Будь-яка система (підсистема) повинна базуватись на встановлених принципах, оскільки лише їх дотримання дозволяє створити ефективну та оптимальну структуру взаємодії окремих елементів системи. Принципи системної природи

знання та явища розроблялись ще в період античної філософії та в подальшому протягом всієї історії розвитку науки. Принципи системної природи пізнання розроблялись в німецькій класичній філософії: згідно з твердженням Канта наукове пізнання є системою, в якій ціле головує над частковим; Шеллінг і Гегель трактували системність пізнання як найважливішу вимогу пізнання [10].

Наступна сходинка у дослідженні системності як самостійного предмета пов'язана з ім'ям А.А. Богданова. З 1911 до 1925 рр. вийшли три томи книги «Всеобщая организационная наука (тектология)». Особливістю тектології А.А. Богданова є те, що основна увага приділяється закономірностям розвитку організації, розгляду співвідношення стійкого та мінливого, значенню зворотних зв'язків, обліку особистих цілей організації, ролі відкритих систем. Структура будь-якої системи розглядається ним як результат постійної боротьби протилежностей, що змінюють один стан рівноваги системи іншим [1].

Якщо розглядати обліково-аналітичну систему з точки зору тектології, то для неї характерні всі існуючі види основних організаційних механізмів (формування та регулювання систем). До формуючих механізмів у теорії тектології належать кон'югація (поєднання комплексів), інгресія (входження елемента одного комплексу в інший) та дезінгресія (розпад комплексу). В обліково-аналітичній системі:

- кон'югація представлена поєднанням обліку, аналізу та аудиту з допомогою єдиного інформаційного простору – підприємства;
- інгресія складових обліково-аналітичної системи прослідковується у взаємодії фінансового, управлінського обліку та податкових розрахунків, у зіткненні внутрішнього та зовнішнього аудиту, а також у поєднанні видів аналізу господарської діяльності;
- дезінгресія в обліково-аналітичній системі є незначною і полягає у відсутності точок дотику її деяких елементів (рис.1.).

Сутність обліково-аналітичної системи як складової загальної системи управління полягає в об'єднанні облікових та аналітичних операцій в один процес, виконання оперативного мікроаналізу, забезпечення безперервності цього процесу і використання його результатів для формування рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень. Обліково-аналітична система підприємства виконує певні завдання, які спрямовані на вдосконалення процесу інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень (рис.2.).

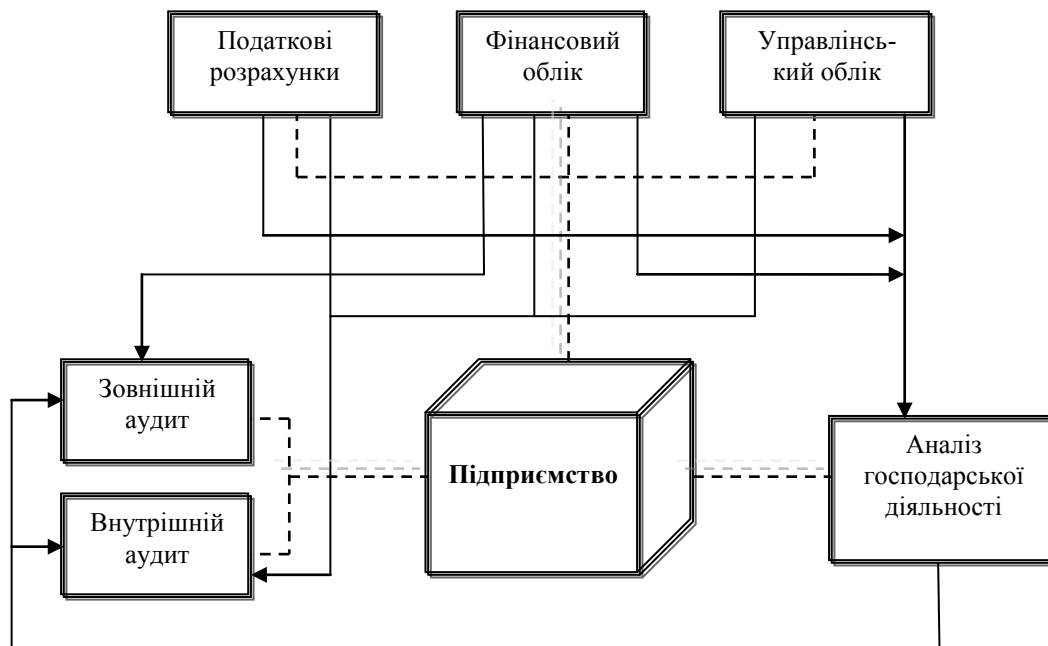

Рис. 1. Взаємозв'язок складових обліково-аналітичної системи*

* Розробка автора

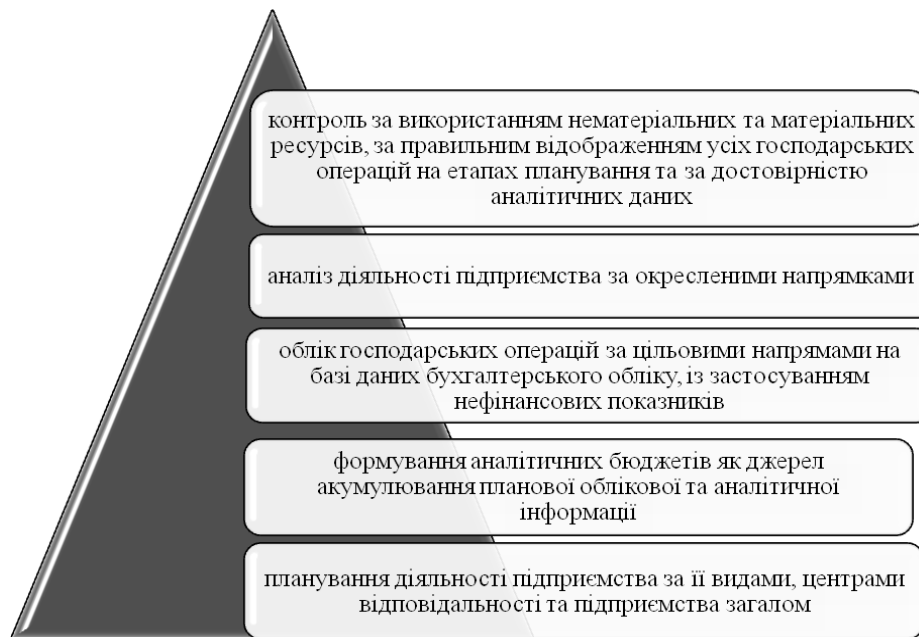

Рис.2. Завдання обліково-аналітичної системи підприємства*

* Сформовано за даними [3,6]

Формування дійової системи обліково-аналітичного забезпечення вимагає розробки певних правил та механізму взаємодії складових частин обліково-аналітичного забезпечення з іншими підсистемами управління. Важливість дотримання принципів обліково-аналітичного забезпечення полягає в можливості встановлення правил дій та поведінки для суб'єктів обліково-аналітичного забезпечення з метою узгодження, координації та регулювання їх діяльності у рам-

ках системи управління, що напряму впливає на процес прийняття та реалізації управлінських рішень.

Від розробки принципів побудови будь-якої діяльності залежить її результативність та ефективність. Обліково-аналітична система повинна будуватись на принципі хронології збору, обробки даних та формування звітних документів та їх аналізу від оперативної інформації до облікової звітності, що подано в таблиці 1.

Склад обліково-аналітичної системи підприємства

№	Види облікових документів	Методи аналізу та аудиту
1	Первинні (прибуткові, видаткові та інші) документи.	Порівняння зовнішнього вигляду відповідно до встановлених норм, перевірка достовірності даних, логічна звірка показників
2	Зведені документи (звіти, реєстраційні журнали, виписки).	Перевірка хронології записів, порівняння даних журналу з даними первинних документів, згрупування господарських операцій за видами і адресатами
3	Журнал реєстрації господарських операцій.	Порівняння відповідності даних, наведених у реєстрах, оцінка кінцевих даних кожного запису
4	Головна книга	Зведення даних з журналів і відомостей, оцінка зведених даних за згрупованими рахунками
5	Облікова звітність:	
5.1	Фінансова звітність	Виявлення взаємозв'язку і взаємозалежності різноманітних показників діяльності підприємства, включених у його фінансову звітність; оцінка облікової та іншої економічної інформації шляхом вивчення реально існуючих зв'язків та взаємозв'язків між показниками; отримання необхідної кількості найбільш інформативних параметрів, які надають точні та об'єктивні дані щодо фінансових результатів, грошових потоків та фінансового стану підприємства
5.2	Податкова звітність	Ретельний аналіз платежів до бюджету та позабюджетних фондів підприємства, проведення розрахунку податкового навантаження звітного періоду для податків, зборів, плати, внесків, мита; перевірка розрахунку, нарахування податку на прибуток, перевірка розрахунку податкових різниць. Правильно розрахована податкова різниця може суттєво вплинути на розмір податку на прибуток у наступному періоді, аналіз податкового навантаження.
5.3	Стастична звітність та спеціальна звітність	Проведення комплексної оцінки ефективності організаційної структури управління, оцінка ефективності управління персоналом та управління маркетинговою діяльністю; перевірка розрахунків зведених статистичних показників, опрацювання звітно-статистичної та іншої документації, динаміки нарахувань та виплат заробітної плати, частини інших доходів працівників.
5.4	Управлінська (внутрішня) звітність	Порівняння з нормативними, плановими документами і в динаміці, факторний аналіз використання ресурсів. Аналіз показників цієї звітності дає змогу зробити висновки про стан бізнес-планування та організацію виконання планів, розробити пропозиції щодо поліпшення цієї важливої ланки в управлінні підприємством

При організації безперервного аналізу досягається підвищення його оперативності та дієвості, оскільки аналіз безпосередньо слідує за обліком, а також виконується у процесі фінансового обліку. При цьому підсистема аналітичного забезпечення управління господарською діяльністю перетворюється в постійно діючий фактор підвищення ефективності виробництва за рахунок активізації всього інформаційного фонду організації.

Необхідно зберегти цілісність аналізу за умови її децентралізованої обробки, тобто поєднати процес обробки інформації з процесом прийняття рішення. Таке уявлення щодо призначення обліку та аналізу є важливим і досяжним. Значення неперервного обліку та аналізу для економічних процесів пов'язано з можливістю

впливу на них шляхом прийняття необхідних управлінських рішень в оперативному режимі. Безперервне застосування прийомів та елементів аудиту в процесі формування облікової інформації дозволяє своєчасно виявити і запобігти допущенню відхилень і помилок, що, у свою чергу, підвищує якість адміністративної частини господарської діяльності, оперативного аналізу і пов'язаних з ним управлінських рішень. Таким чином, ключовим принципом, що дозволяє обліково-аналітичній системі досягати поставлених цілей, є безперервність взаємозалежного функціонування її складових: обліку, аналізу та аудиту.

Обліково-аналітична система, діючи перманентно, підвищує якість і розширює сферу практичного застосування облікової інформації, позитивно впливаючи в кінцевому рахунку на якість підго-

товлюваної і поданої звітності та звітні показники, тобто на ефективність облікової інформації для зовнішніх користувачів. У цьому фундаментальне призначення і головна суть обліково-аналітичної системи, реалізацію якої доцільно покласти на бухгалтера, що розпоряджається первинною обліковою та аналітичною інформацією.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведене нами дослідження дає змогу сформулювати такі висновки:

- обліково-аналітична система, як сукупність взаємопов'язаних елементів (суб'єкти, об'єкти, інформаційні потоки й зв'язки), гармонійна взаємодія та координація роботи яких підвищує якість і розширює сферу практичного застосування облікової інформації, позитивно

впливаючи у кінцевому рахунку на якість звітних показників, підготовки та подання звітності;

- з точки зору теорії тектології, процес взаємодії елементів цієї системи включає в себе: кон'югацію, інгресію та незначну дезінгресію;

- основними завданнями обліково-аналітичної системи підприємства, спрямованої на вдосконалення процесу інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень, є: планування діяльності, формування аналітичних бюджетів, облік господарських операцій, аналіз діяльності, контроль за виконанням завдань та достовірністю відображення аналітичних даних.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданов А.А. Тектология: всеобщая организационная наука. – В 2-х кн.: Кн.1; редкол. Л.И. Абалкин и др./отд-ние экономики АН СССР. Ин-т экономики АН СССР. – М.: Экономика, 1989. – 304 с.
2. Бухгалтерский учет в России в XXI веке: учеб. пособие; под. общ.ред.Н.Л.Маренкова. – М.: Эдиториал УРСС. – 2002. – 296 с.
3. Гоголь Т.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу: монографія / Т.А. Гоголь. – Чернівці: Видавець Лозовий В.М., 2014. – 384 с.
4. Гудзинський О.Д. Менеджмент та його обліково-аналітичне забезпечення: навч.посібник / О.Д. Гудзинський. – К.: ІПК ДСЗУ, 2003. – 51с.
5. Попова Л.В. Формирование учетно-аналитической системы затрат на промышленных предприятиях: учебное пособие / Л.В. Попова, И.А. Маслова, В.А. Константинов, М.М. Коростелкин. – М.: Дело и Сервис, 2007. – 224 с.
6. Рожелюк В.М. Концептуальні основи обліково-аналітичного забезпечення системи менеджменту підприємства/ В.М. Рожелюк, П.Н. Денчук // Сталій розвиток економіки. – 2013. – №1(18). – С. 270–274.
7. Соколов Я.В. Бухгалтерский управленческий учет: от истоков до наших дней: монографія / Я.В. Соколов. – М.: Аудит: ЮНИТИ, 2009. – 213 с.
8. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч.посібник / В.В. Сопко. – К.: КНЕУ, 2006. – 526 с.
9. Ульянов И.П. Попова Л.В. Бухгалтерский учет: пособие для бухгалтера и менеджера / И.П. Ульянов, Л.В. Попова. – М.: Бизнес-Информ, 1999. – 292 с.
10. Філософія: навч. посіб. / Т.В. Гончарук, Н.В. Джугла, Л.П. Мокряк, М.Л. Шумка. – Тернопіль: Підручники й посібники, 2010. – 360 с.

REFERENCES

1. Bohdanov, A.A. (1989). *Tektologyia: Vseobschaia orhanyzatsyonnaia nauka. [Tectology: Universal Organizational science]*. (Vols.1). L.Y. Abalkyn (Eds.). Moscow: Ekonomyka [in Russian].
2. Marenkova, N.L. (Eds.). (2002). *Bukhhalterskyj uchet v Rossyy v XXI veke [Accounting in Russia in XXI century]*. Moscow.: Edytorial URSS [in Russian].
3. Hohol', T.A. (2014). *Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia pidpriemstv maloho biznesu [Accounting and analytical maintenance of small businesses]*. Chernihiv: Vydavets' Lozovyj V.M. [in Ukrainian].
4. Hudzyns'kyj, O.D. (2003). *Menedzhment ta joho oblikovo-analitychne zabezpechennia [Management and its accounting and analytical support]*. Kyiv: IPK DShU [in Ukrainian].
5. Popova, L.V., Maslova, Y.A., Konstantynov, V.A. & Korostelkyn, M.M. (2007). *Formyrovaniie uchetno-analytycheskoj systemy zatrat na promyshlennykh predpriyatiakh [Formation of registration-analytical system costs for industrial plants]*. Moscow: Delo y Servys [in Russian].
6. Rozheliuk, V.M., & Denchuk, P.N. (2013) *Kontseptual'ni osnovy oblikovo-analitychnoho zabezpechennia systemy menedzhmentu pidpriemstva [Conceptual bases of accounting and analytical support of enterprise management systems]*. *Stalij rozvytok ekonomiky – Sustainable economic development*, 1(18), 270 – 274 [in Ukrainian].
7. Sokolov, Ya.V. (2009). *Bukhhalterskyj upravlencheskyj uchet: ot ystokov do nashykh dnei [Management accounting: from the beginnings to the present day]*. Moscow: Audyt: YuNYTY [in Russian].
8. Sopko, V.V. (2006). *Bukhhalters'kyj oblik v upravlinni pidpriemstvom [Accounting in business management]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
9. Ul'ianov, Y.P., & Popova, L.V. (1999). *Bukhhalterskyj uchet. Posobie dlia bukhhaltera y menedzhera [Accounting. The manual for the accountant and manager]*. Moscow: Byznes-Ynform [in Russian].
10. Honcharuk, T.V., Dzhuhla, N.V., Mokriak, L.P., & Shumka, M.L. (2010). *Filosofiiia [Philosophy]*. Ternopil': Pidruchnyky j posibnyky [in Ukrainian].

Одержано 26.08.2015 р.